

<https://doi.org/10.62837/2026.3.258>

RƏSULZADƏ AYTƏN RAZİM QIZI
Azərbaycan Dillər Universiteti
aytan.rasulzada@gmail.com

XARİCİ DİL DƏRSLƏRİNDƏ LÜĞƏT EHTİYATININ ARTIRILMASINA YÖNƏLMİŞ STRATEJİ YANAŞMALARIN LİNGVİSTİK ASPEKTLƏRİ

Xülasə

Təhsilin ilk illərində öyrənənlərin lüğəti və konseptual cəhətdən lüğətin inkişafı xarici dil öyrənmə prosesində mühüm rol oynayır. İbtidai məktəb səviyyəsində əsas məqsədlərdən biri öyrənənlər üçün geniş və funksional lüğət mənimsətməkdən ibarətdir. Bu mərhələdə qrammatikanın hansı dərəcəli mənimsənməsinə dair müxtəlif fikirlər olsa da, uşaqların sinif fəaliyyətlərində fəal iştirak etməklə yeni sözlər öyrənmə biləcəkləri məlumdur. Son illərdə xarici dil tədrisində lüğət öyrənmənin əhəmiyyəti getdikcə artır. Eyni zamanda, lüğət və qrammatika arasındakı mövcud əlaqəyə dair baxışlar dəyişməyə başlayıb. Dilin öyrənilməsi prosesi və sözlərin necə mənimsənilməsi, yaddaşda saxlanılması və istifadə edilməsi haqqında daha çox məlumat əldə edildikcə, lüğət və qrammatikaya bir-birindən ayrı komponentlər kimi yanaşmaq daha da çətinləşib.

Əslində, sözlər daxilində qrammatik məlumat ehtiva edir və lüğətin öyrənilməsi özlüyündə şagirdlərə qrammatikanı dərinlən başa düşməyə kömək edə bilər. Lüğət inkişafına diqqət yetirmək qrammatikanı ikinci dərəcəli proses halına salmaq demək deyil; əksinə, lüğət öyrənmə qrammatik biliklərin əldə edilməsində mühüm addım kimi başa düşülə bilər.

Bu mərhələdə uşaqlar ana dilində lüğət ehtiyatlarını genişləndirməyə davam edirlər və bu proses onlarda dilin konseptual inkişafı ilə sıx bağlıdır. Xarici dil planlaşdırma və tədrisində müəllimlər hansı materialların uyğun, hansının isə daha çətin ola biləcəyini müəyyən etmək üçün şagirdlərin ana dilini nəzərə almalıdırlar. Həmçinin yeni söz öyrənmə sadə, birdəfəlik hadisə deyil, davamlı bir prosesdir.

Açar sözlər: Lüğət öyrənilməsi, biliklərin əlaqələndirilməsi, tədqiqatlar və strategiyalar, motivasiya və özünüidarə, inteqrasiya və tətbiq, əsas prinsiplər, pedaqoji təsirlər, məqsədli praktika.

RASULZADA AYTAN

LINGUISTIC ASPECTS OF STRATEGIC APPROACHES AIMED AT INCREASING VOCABULARY IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS

Summary

In the early years of education, learners' vocabulary and conceptual vocabulary development play an important role in the process of learning a foreign language. One of the main goals at the primary school level is for learners to acquire

a broad and functional vocabulary. Although there are different opinions about the degree to which grammar is acquired at this stage, it is known that children can learn new words by actively participating in classroom activities. In recent years, the importance of vocabulary learning in foreign language teaching has been increasing. At the same time, views on the existing relationship between vocabulary and grammar have begun to change. As more information is gained about the process of language learning and how words are acquired, stored and used, it has become increasingly difficult to treat vocabulary and grammar as separate components.

In fact, words contain grammatical information, and learning vocabulary in itself can help students to understand grammar in depth. Focusing on vocabulary development does not mean relegating grammar to a secondary process; on the contrary, vocabulary learning can be understood as an important step in the acquisition of grammatical knowledge.

At this stage, children continue to expand their vocabulary in their mother tongue, and this process is closely related to their conceptual development of language. In planning and teaching a foreign language, teachers should take into account the students' mother tongue to determine which materials are appropriate and which may be more difficult. Also, learning new words is not a simple, one-time event, but an ongoing process.

Keywords: Vocabulary learning, knowledge integration, research and strategies, motivation and self-management, integration and application, basic principles, pedagogical effects, purposeful practice.

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ, НАПРАВЛЕННЫХ НА РАСШИРЕНИЕ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА.

Резюме

На ранних этапах обучения развитие словарного запаса и концептуальной лексики играет важную роль в процессе изучения иностранного языка. Одна из главных целей на уровне начальной школы — приобретение учащимися широкого и функционального словарного запаса. Хотя существуют разные мнения о степени усвоения грамматики на этом этапе, известно, что дети могут учить новые слова, активно участвуя в занятиях в классе. В последние годы важность изучения лексики в преподавании иностранных языков возрастает. В то же время начинают меняться взгляды на существующую взаимосвязь между лексикой и грамматикой. По мере получения всё большего количества информации о процессе изучения языка и о том, как слова усваиваются, хранятся и используются, становится всё сложнее рассматривать лексику и грамматику как отдельные компоненты.

На самом деле, слова содержат грамматическую информацию, и само изучение лексики может помочь учащимся глубже понять грамматику. Концентрация внимания на развитии лексики не означает отнесение грамматики ко второстепенному процессу; напротив, изучение лексики можно рассматривать как важный шаг в приобретении грамматических знаний.

На этом этапе дети продолжают расширять свой словарный запас на родном языке, и этот процесс тесно связан с их концептуальным развитием языка. При планировании и преподавании иностранного языка учителя должны учитывать родной язык учащихся, чтобы определить, какие материалы подходят, а какие могут быть более сложными. Кроме того, изучение новых слов — это не простое, разовое событие, а непрерывный процесс.

Ключевые слова: Изучение лексики, интеграция знаний, исследования и стратегии, мотивация и самоорганизация, интеграция и применение, основные принципы, педагогические эффекты, целенаправленная практика.

Giriş

Müşahidələrə əsasən uşaqlar böyüklərlə eyni sözləri işlətsələr belə, onları eyni şəkildə tam başa düşməyə bilir. Bir sözün səslənişi və verdiyi mənanı anlamaq arasında əhəmiyyətli bir boşluq ola bilər. Nəticədə, uşaqlar tez-tez sözləri tam başa düşmədən istifadə etməyə başlayır.

Lügət öyrənilməsi. Gənc öyrənənlər tez-tez lügət ehtiyatlarının mənimsənilməsi üçün dərin daxili motivasiya və həm ana, həm də ikinci dillərdə sürətli söz emalı üçün əhəmiyyətli qabiliyyət nümayiş etdirirlər. Konseptual olaraq, uşaqlar inkişaflarının erkən mərhələlərində söz mənasını qrammatik quruluşdan üstün tuturlar. Nəticə etibarilə, yeni sözlərin pedaqoji tətbiqi müxtəlif və çoxşaxəli metodlardan istifadə etməlidir.

Ən gənc yaş qrupları üçün sözlər dərhal ətraf mühit stimulları vasitəsilə kontekstləşdirilməlidir. Tərbiyəçilər oyuncaqlar, kuklalar, sinif rekvizitləri və təlimat plakatlarından istifadə edərək semantik aydınlığı asanlaşdırmağa bilər.

Digər yüksək effektiv strategiya kinestetik və hərəkət əsaslı fəaliyyətləri əhatə edir. Tam Fiziki Cavab (TPR) kimi metodologiyalar hərəkət yönümlü lüğətin öyrədilməsində son dərəcə faydalıdır. Bu çərçivələr daxilində şagirdlər əvvəlcə yeni lüğəti eşitmə yolu ilə emal edir və sonra əsas dilin mənimsənilməsi prosesini əks etdirən şəkildə fiziki reaksiyalar vasitəsilə anlama nümayiş etdirirlər.

Yeni sözlərin mövcud biliklərlə əlaqələndirilməsi. Erkən dil tədrisində vacib bir sual, spesifik leksik və qrammatik strukturların seçilməsi və prioritetləşdirilməsi ilə bağlıdır. Tədris materiallarının empirik qiymətləndirilməsi lügət sıxlığında və seçimində əhəmiyyətli dəyişiklikləri aşkar edir; bəzi dərslərdə təxminən 200 söz təqdim olunur, digərlərində isə 500-ə qədər söz ola bilər. Bundan əlavə, bir çox pedaqoji resurslar tez-tez sinonimlik, qruplaşdırma və söz ailələri kimi

semantik əlaqələri nəzərdən qaçırır ki, bunlar da ardıcıl zehni lüğəti inkişaf etdirmək üçün vacibdir [1].

Nəticə etibarilə, müəllimlər daha güclü leksik assosiasiyaları və kontekstual müxtəlifliyi inkişaf etdirmək üçün müəyyən edilmiş tədris planlarındakı boşluqları müəyyən etməlidirlər. Bu cür fəaliyyətlər yeni məlumatların öyrənmənin mövcud bilik bazasına inteqrasiyasını asanlaşdırır.

Lüğət və qrammatikanın gücləndirilməsi həmçinin struktur əlaqələri araşdırmaq üçün əla fürsət yaradır. Zehni xəritələr və təlimat plakatları kimi alətlər öyrənmələrə linqvistik əlaqələri sistemə şəkildə vizuallaşdırmağa imkan verir. Bundan əlavə, lövhə və kart oyunları təkrarlanan öyrənmə üçün effektiv platformalar təklif edir, xüsusən də yaddaş oyunları yüksək səviyyəli öyrənmə iştirakı və motivasiyası ilə diqqət çəkir.

Lüğət öyrənilməsi üzrə tədqiqatlar və strategiyalar. Lüğət öyrənmə ilə bağlı empirik tədqiqatlar sözlərin siyahılar və ya kontekstləşdirilmiş cümlələr vasitəsilə öyrənilməsinin daha təsirli olub-olmadığına yönəlmişdir. Bu tədqiqatlar göstərir ki, öyrənmə prosesinə şagirdin səriştə səviyyəsi, konkret təhsil məqsədləri və istifadə olunan pedaqoji materiallar kimi dəyişənlər əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Siyahı əsaslı öyrənmənin nəticələrini şərh etmək diqqətli yanaşma tələb edir, çünki bu, sadə əzbərləmə prosesini deyil, çoxşaxəli idrak vəzifəsidir.

Tədqiqatlar ardıcıl olaraq göstərir ki, sözləri tanımaq və anlamaqla bağlı olan reseptiv öyrənmə, ümumiyyətlə, lüğətin aktiv istifadəsini əhatə edən məhsuldar öyrənmədən daha əlçatandır. Bundan əlavə, qiymətləndirmə formatı ilkin öyrənmə metodu ilə sıx uyğunlaşdıqda şagirdin göstəriciləri yaxşılaşmağa meyllidir. Dəlillər həmçinin bu iki sahə arasında ikitərəfli əlaqənin olduğunu göstərir; reseptiv öyrənmə məhsuldar biliyi asanlaşdırmağa bilər. Lakin, yeni əldə edilən məlumatların əhəmiyyətli bir hissəsi ilkin öyrənmə mərhələsindən qısa müddət sonra sürətlə itirilməyə meyllidir. Öyrənmənin birtərəfli olduğu hallarda, ana dilindən xarici dilə keçidə diqqət yetirmək ümumiyyətlə uzunmüddətli yaddaş saxlamaq üçün daha təsirli strategiyaya hesab olunur.

Xarici dilin mənimsənilməsi sahəsindəki sonrakı müqayisəli tədqiqatlar reseptiv səriştənin tez-tez məhsuldar qabiliyyətdən üstün olduğu fikrini dəstəkləyir. Eksperimental şəraitdə reseptiv qiymətləndirmələrin dəqiqlik nisbətlərinin tapşırıqlara nisbətən xeyli yüksək olduğu aşkar edilmişdir.

Lüğət öyrənmə strategiyaları. Lüğət öyrənmə strategiyaları dil öyrənmə və ümumi öyrənmənin daha geniş çərçivəsinin müəyyən bir alt hissəsini təşkil edir. Bu strategiyaların əhəmiyyəti ikinci dil öyrənmə prosesində öyrənmənin aktiv rolunu vurğulamağa yönəlmiş pedaqoji dəyişikliklərlə ön plana çıxmışdır.

Müəyyən bir metod rəsmi olaraq öyrənmə strategiyası kimi təsnif edilməsi üçün bir neçə xüsusiyyətə malik olmalıdır [4]:

- **Seçim bacarığı:** Öyrənmə metodu seçmək üçün sərbəstliyə malik olmalıdır.

- **Əməliyyat mürəkkəbliyi:** Strategiya çoxmərhləli idrak prosesini əhatə etməlidir.
- **Təcrübə tələbi:** Effektiv tətbiq müəyyən səviyyədə mövcud bilik tələb edir. Metod lüğətin mənimsənilməsinin səmərəliliyini ölçülə bilən dərəcədə artırmalıdır.

Strategiya istifadəsində motivasiya və özünüidarə. Lüğətin mənimsənilməsi prosesində, öyrənənin özünütənzimləmə qabiliyyəti ilə müqayisədə strategiyaların mövcudluğu ikinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edir. Uğurlu lüğət inkişafı əsasən öyrənənin öz motivasiyasını tənzimləmək, idrak diqqətini qorumaq və təlim mühitini strateji şəkildə təşkil etmək qabiliyyətindən asılıdır. Strategiya istifadəsinin tezliyi və keyfiyyət təsiri öyrənənin motivasiya vəziyyəti və özünüidarəetmə qabiliyyətləri ilə dərinə bağlıdır.

Strategiyalardan istifadə və onların effektivliyi. Müxtəlif öyrənmə strategiyalarının effektivliyi onların praktik tətbiqi ilə fundamental olaraq bağlıdır və tez-tez müəyyən texnikaları sərbəst, strukturlaşdırılmamış tədqiqat bazası ilə müqayisə etməklə qiymətləndirilir. Öyrənənlərin bu strategiyalardan necə istifadə etdiyini araşdırmaq üçün hər biri etibarlılıq və praktiklik baxımından fərqli üstünlüklərə və məhdudiyyətlərə malik müxtəlif məlumat toplama metodları tələb olunur.

Əsas yanaşma, öyrənənlərdən tipik strateji davranışları barədə soruşmaqla, tez-tez yazılı anketlər və ya şifahi müsahibələr vasitəsilə məlumatların əldə edilməsini əhatə edir. Anketlər genişmiqyaslı tədqiqatlar üçün olduqca praktik olsa da, məlumatlar həmişə yeni lüğətlə qarşılaşdıqda öyrənənin faktiki idrak davranışının dəqiq əksini təmin etməyə bilər.

Başqa bir metod, öyrənənlərdən tapşırığı yerinə yetirdikdən sonra hərəkətlərini hadisənin məzmununa əsaslanaraq təsvir etmələrini tələb edir və bu bəzən video yazılar və ya yazılı düşüncələrlə dəstəklənir. Əldə edilən anlayışlara baxmayaraq, bu məlumatlar mahiyyət etibarilə subyektivdir. Daha obyektiv, lakin interpretativ yanaşma öyrənənlərin tədqiqatın konkret fokusunun fərqiində olmadan onların faktiki davranışlarını müşahidə etməyi əhatə edir. Ümumiyyətlə ən səmərəli metodlar çox vaxt faktiki öyrənən davranışının bütün mürəkkəbliyini əks etdirməkdə çətinlik çəkir. Sorğu məlumatlarını lüğət həcmi və ümumi dil sərəştəsi ilə müqayisə edən təhlil göstərir ki, tez-tez müxtəlif strategiyalardan istifadə edən öyrənənlər daha yüksək akademik nəticələr əldə etməyə meyllidirlər. Ən uğurlu şəxslər müstəqil təhsilə sadıqlıqları, öyrənmə imkanlarını proaktiv şəkildə axtarmaları və lüğət resurslarından yüksək səmərəli istifadə etmələri ilə xarakterizə olunurlar.

Strategiyaların inteqrasiyası və tətbiqi. Dilçilik tədqiqatları öyrənənlərin öz lüğətlərini seçmək, qeyd etmək, mənimsəmək, paylaşmaq və qiymətləndirmək qabiliyyətlərini gücləndirən prosedurların vacibliyini vurğulayır. Bu yanaşmalar tez-tez fərdiləşdirilmiş lüğət dəftərlərinin istifadəsi ilə birləşdirilir və ümumi məqsəd

öyrənən sərbəstliyini inkişaf etdirmək və öyrənənləri öz lüğətlərinin inkişafı üçün proaktiv məsuliyyət daşımağa təşviq etməkdir [7].

Qiymətləndirmə və monitorinq bu dövrün vacib bir hissəsini təşkil edir və adətən həmkar testləri və müəllimlərin dövrü qiymətləndirmələri vasitəsilə həyata keçirilir. Bu fəaliyyətlər yalnız öyrənmə səyini təsdiqləmir, həm də yeni lüğətin yadda qalmasını təmin edir. Nəhayət, lüğətin möhkəmləndirilməsinə sistemli xatırlama və yazılı və şifahi tapşırıqlarda şüurlu tətbiq vasitəsilə nail olunur. Bu sözləri mənalı ünsiyyət fəaliyyətlərinə, oyunlara və sinif layihələrinə inteqrasiya etməklə şagirdlər məhsuldar mənimsəməyə keçirlər.

Müzakirə edilən nəzəri və empirik perspektivlərin sintezi, lüğətin mənimsənilməsinin sadə əzbərləmədən kənara çıxan mürəkkəb, qeyri-xətti bir proses olduğu fikrini gücləndirir. Qeyd edildiyi kimi, lüğət və qrammatika arasındakı ənənəvi sərhədlər getdikcə daha da daralır və bu da dilin formulyar “hissələrdən” və semantik şəbəkələrdən ibarət bir davamlılıq kimi daha vahid bir şəkildə başa düşülməsinə gətirib çıxarır. Dilin bu inteqrasiya olunmuş təbiəti, xüsusən də təhsilin erkən mərhələlərində pedaqoji yanaşmaların öyrənənin idrak inkişafı ilə uyğunlaşan kontekstyönümlü və məna əsaslı təlimə doğru irəliləməsini tələb edir.

Tədqiqatlar lüğət təlimində iki əsas prinsipi vurğulayır [5] :

1. **Semantik uyğunluq:** Sözlərin qarşılıqlı əlaqəli semantik şəbəkələr daxilində təqdim edilməsi həm idrak emalını, həm də uzunmüddətli yaddaşı asanlaşdırır.
2. **Aralıqlarla təkrarlama:** Əvvəllər mənimsənilmiş sözləri müxtəlif kontekstlər və fəaliyyətlər arasında dəfələrlə möhkəmləndirmək öyrənənin yaddaşında aktiv xatırlama və sabitlik təmin edir.

Danışiq inkişafı və lüğətin mənimsənilməsi tədris planlamasında tez-tez ayrı-ayrı pedaqoji komponentlər kimi qəbul edilsə də, onlar öyrənən üçün funksional olaraq ayrılmazdır. Yeni sözlərə əsasən kontekst məna və istifadəni təhlil etməkdə əsas vasitə kimi xidmət etdiyi diskursiv mühitlərdə rast gəlinir. Nəticə etibarilə, öyrənənlər bu mənimsənilmiş sözlərdən öz diskurslarını qurmaq və mürəkkəb fikirləri ifadə etmək üçün istifadə edirlər.

Məqsədli praktikanın rolu. Həm lüğət, həm də qrammatika təlimində hədəflənmiş təcrübə yeni linqvistik elementləri möhkəmləndirmək və avtomatlaşdırmaq üçün çox vacibdir. Təlim prosesi adətən “nəzarət olunan təcrübə” ilə başlayır, burada öyrənənlər strukturları rəhbər şərtlər altında təkrarlayır və sonra öz fikirlərini ifadə etdikləri “sərbəst istehsal”a keçirlər.

Yadda saxlama üsulları tətbiq edilərkən mənaya yönəlmiş fəaliyyətlər üçün imkanlar yaratmaq da eyni dərəcədə vacibdir. Bu cür tapşırıqlarda öyrənənlər nəzərdə tutulan mesajı çatdırmaq üçün müvafiq leksik və ya qrammatik strukturları seçməkdə sərbəstlik nümayiş etdirir. İbtidai dil təhsilində bu elementlərin dövrü

gücləndirilməsi vacibdir. Lakin iştirakı qorumaq üçün təkrarlanan fəaliyyətlər sadəcə yaddaşdan təkrarlamaq əvəzinə, daxili motivasiyaedici olmalıdır.

Kiçik yaşlı uşaqlar üçün lüğət və qrammatikanın tədrisi. Gənc öyrənənlər üçün lüğət və qrammatika ən effektiv şəkildə inteqrasiya olunaraq mənimsənilir. Bu komponentləri ayrı-ayrı varlıqlar kimi təhlil etməyə sistemli keçid yalnız idrak yetkinliyi artdıqca və öyrənənlər struktur linqvistik təhlilə maraqla göstərməyə başladıqca mümkün olur. Bu prosesdə öyrənənlər iki istiqamətli yanaşmadan faydalanırlar: zəngin linqvistik lüğətə davamlı məruz qalma və dil strukturlarının analitik tədqiqatına tədricən giriş.

Şagirdlərin yetkinliyindən asılı olaraq fərqli nümunələr ortaya çıxır: Yaşlı şagirdlər ümumiyyətlə kontekstual təhlil və uzunmüddətli xatırlama yolu ilə məna yaratmağı asanlaşdırmaq üçün zehni təsvirlər kimi mnemonik vasitələrdən istifadə etməyə üstünlük verirlər. Bunun əksinə olaraq, daha az yaşlı şagirdlər adətən sosial vasitəçilik yolu ilə lüğətöyrənmə proseslərinə başlayırlar və sonra müstəqil lüğət istifadəsi kimi vərdislərə keçirlər.

Nəticə. Lüğət və qrammatika arasında aydın bir fərq qoymaq əhəmiyyətli bir problem olaraq qalır. Gənc öyrənənlər tez-tez linqvistik təhlil ayrı struktur komponentlər haqqında mücərrəd müzakirələrə qatılmaq üçün koqnitiv hazırlığa malik deyillər. Nəticə etibarilə, lüğət və qrammatikanın eyni vaxtda təqdim edildiyi inteqrasiya olunmuş pedaqoji yanaşma dilin mənimsənilməsinin erkən mərhələləri üçün daha uyğundur.

Öyrənənlər yetkinləşdikcə, onlar metalingvistik şüur üçün daha yaxşı qabiliyyət inkişaf etdirirlər və bu da dilin formal xüsusiyyətlərinin daha şüurlu və sistemli təhlilinə imkan verir. Bu inkişaf dəyişikliyi getdikcə daha analitik metodologiyaların tətbiqinə imkan yaradır. Öyrənənin yaşından və ya konkret tədris yanaşmasından asılı olmayaraq, həm lüğət, həm də qrammatik sistemlərin təkrarən gücləndirilməsi uğurlu dil mənimsənilməsi və uzunmüddətli yaddaş saxlanması üçün əsas şərt olaraq qalır.

Məqalənin aktuallığı. Nəzəri təhlil göstərir ki, istənilən strategiyanın seçimi və effektivliyi tapşırıqın təbiətindən, fərdi öyrənənin profilindən və konkret təlim mühitindən asılıdır. Əsas strateji kateqoriyalara kontekstual işarələrdən məna çıxarmaq, lüğət resurslarından istifadə etmək, qeydlər aparmaq, sistemlik təkrarlama, morfoloji təhlil (söz hissələrinin parçalanması) və semantik sxemlərin qurulması daxildir.

Tədqiqatlar bu idrak vasitələrini təsnif etmək üçün müxtəlif taksonomiyalar da təklif edir. Geniş şəkildə qəbul edilmiş strategiyaları sosial, yaddaş, idrak və metakognitiv sahələrə bölə bilərik. Digər təsnifatlar isə öyrənənin inancları, metakognitiv tənzimləmə, nəticə çıxarma texnikaları, lüğət məsləhət vərdisləri və yaddaş saxlama strategiyaları arasındakı qarşılıqlı əlaqəyə yönəlib.

Məqalənin elmi yeniliyi. Yeni bir sözün mənimsənilməsi çox vaxt onun əlaqəli morfoloji formalarının və törəmələrinin tədricən öyrənilməsini asanlaşdırır. Lüğət və qrammatika arasında ciddi bir ayrılığın saxlanılması problemlidir, çünki linqvistik seçimlər çox vaxt qrammatik məhdudiyyətlərlə müəyyən edilir. Dilin mənimsənilməsi prosesinin erkən mərhələlərində uşaqlar həm leksik, həm də qrammatik nümunələri eyni vaxtda təcəssüm etdirən ifadələrlə qarşılaşırlar. Gənc öyrənənlər üçün dil sisteminin struktur təhlili çox vaxt onun ünsiyyət funksiyasına ikinci dərəcəli təsir göstərir.

Uşaqlar böyüdükcə qrammatik savadlılığı artır və bu da linqvistik komponentlərin daha sistemli təhlilinə imkan verir. Sözün mənimsəmə prosesində öyrənənlər dəqiq semantik tərif əldə etməzdən əvvəl də müəyyən kontekstlərdə bir sözü tanıya və istifadə edə bilirlər. Qrammatik formalar tez-tez müxtəlif funksiyaları yerinə yetirir və müxtəlif istifadələrdə mütləq sabitliyə malik deyil.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatlar göstərir ki, fərqli dil daşıyıcısı olan öyrənənlər tez-tez oxşar inkişaf mərhələlərindən keçir və ikinci bir dili öyrənərkən oxşar səhvlərə yol verir. Bu səhvlərin yalnız ana dilinin müdaxiləsinin nəticəsi olmadığını, əksər hallarda dil emalında universal inkişaf nümunələrini əks etdirdiyini göstərir.

Bu prosesin daxili mürəkkəbliyini nəzərə alaraq, təhsilverənlər balanslı tədris yanaşması təklif etməlidirlər. Bura mənalı ünsiyyət, aralıq təkrarlama və öyrənənlərin diqqətini funksional kontekst daxilində müəyyən dil formalarına yönəldən “məlumatlılıq” fəaliyyətləri daxildir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Thornbury, S. (2002). *How to Teach Vocabulary*. Pearson Education.
2. Bland, J. (2023). *Using Picturebooks for Children's Professional and Academic Development*. Bloomsbury Academic.
3. Cameron, L. (2020). Refining the principles of teaching English to young learners. *ELT Journal*, 74(4), 384-393.
4. Ellis, R. (2015). *Understanding Second Language Acquisition* (2nd ed.). Oxford University Press.
5. Linse, C. (2023). Scaffolding vocabulary development in the early years. *International Journal of Early Childhood Education*, 15(1), 42-58.
6. Schmitt, N. (2020). *Vocabulary in Language Teaching* (2nd ed.). Cambridge University Press.
7. Nguyen, T. H., & Boers, F. (2021). The effect of picture books on vocabulary acquisition in early childhood. *Frontiers in Psychology*, 12, 65-78.
8. Webb, S., & Nation, I. S. P. (2017). *How Vocabulary is Learned*. Oxford University Press.

Rəyçi: f.f.d., dosent A.Əsədova